

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ**(ԽԵԻ) ՅՈՎ. ՀԱՆՆԵՒ ՔԼԱՍՈՒՐԱՆՑԻ**

Ա. ՎԻՊԵՐԳՆԵՐ

= 1 =

ՏԱՂ ՔԱԶԻ ԼԻՊԱՐՏԻՆ

Ա.

Է. Աստուծոյ անունն օրհնեալ, որ անըսկիզբն եւ անվախճան,
Որ ուժ երևտ քաջ Լիպարտին, եւ զօրացոյց իւր սուրբ ծառային:

Բ.

Ի սուրբ Սարգիս քաջն ի նրման, ի սուրբ Թորոս, ի սուրբ Վարդան,
Քան ըզՄուշեղ այլ խիստ յաղթող, քան ըզՏրդատ Հայոց արքային:

Դ.

Յորժամ հեծնուր զիւր ձին վազան, ի ձեռն առնոյր զըռում հօճան,
Սասանէր ազգըն Թուրքիմանց, դողայր ամէն Բաբելաստան:

Ե.

Պատերազմին չրկայր խաւիան, ամէն տարի տասն եւ քրսան,
Մինն ըզթումանըն հալածէր, արիւն հանէր գէտ գետ Ջիհան:

Ն.

Ապա այլազն այն անհաւան...
Օձ եւ կարին ի յիժ նրման.

Զ.

Զերթ քացխով տիկ չարեօք լըցան, ժողովք առին ի Սիս եկան,
Մանչակ անուն չարեաց մառան, մօտ ի քաղաքն եկան հասան:

Ծանօթ. — Բնագիր Կ = Սիսուան, Ա-
լիշան, 1885, էջ 226, — Հմմտ. Տ = Կ.
Կոստանեանց, Յովհ. Թլկուրանցի, 1892,
էջ 52, Սիսուանէն առնուած: — Հ = Հա-
յապատում, Ալիշան, 1901, էջ 539: —
Յուշ. = Յուշիկք, Ալիշան, Բ. էջ 511, 3
տուն միայն: — Ն = Հ. Ներսէս Աղկինեան,
Հանդէս Ամսօրեայ, 1933, էջ 135:

Ա. 1. — Է. Աստուծոյ, Տ Ն Յուշ. 3 Աս-
տուծոյ, Կ. օրհնած, Յուշ. — 2. — Որ
ուժ երևե քաջ Լիպարտին, Յուշ. Որ ետուր
ուժ Լիպարտին, Կ:

Բ. 1. — Ի սուրբ Սարգիս քաջին նման,
Յուշ. Զերթ... Կ. — 2. — Քան ըզՄուշեղ

այլ խիստ յաղթող, Յուշ.: Քան ըզՄուշեղն
յաղթող եղեալ, Կ:

Դ. 2. — Օտրանց, Կ. (եզիպտական)
Հ. Թուրքմանաց, Ն. Օտարաստան, Կ.
Տաճկեստան, Հ. Թուրքմանաստան, Ն. —
Դ. Չունի, Յուշ.:

Դ. 1. — Պատերազմիլ եկիր հափայն,
Յուշ. — 2. — Ինքն ըզթուման հալածա-
նէր, արիւն հաներ զետեր Ջիհան, Յուշ.
Ինքն ըզթուրքմանըն... Ն:

Ե. — Այս երկու թերի տողերը առինք
Հայապատումէն, Սիսուանի մէջ կախման
կէտեր միայն կան:

Զ. Մառան — աճան, Հ:

Է.

Վաթսուն հազար մարդ միաբան, զրբէհն հազան և ի ծին հեծան,
Չեռուն առին զըռում հօծան, թուր եւ ասպար, ու կանգնեցան:

Ը.

Վաթսուն հազար այլազգ ելան, ծայն ծրգեցին ու կառնեցան,
Հարին ըզփող պատերազմին, ըզպուկն ու զնախիրն ըզգաւհարկան:

Թ.

Այն անօրէն չար կենդանիքն, որ են նոքա այլազական,
Եւ ի յահէն քաջ Լիպարտին զինչ զուռ դողան, առաջ չի գան:

Ժ.

Յայնժամ ասէ սուրբ թագաւորն, քաջ Լիպարիտ, մեծ զօրական,
Հեծելըս քեզ համար եկան, մինչ յայս տեղիս ուր կանգնեցան:

ԺԱ.

Վաթսուն հազար մարդ կոտորեցիր, ու զՄանչակին գոված տրդան,
Առիր ըզթախտըն Սուլթանայ, բերիր ծիան ու շատ թուրքման:

ԺԲ.

Քաղցրիկ ետուր պատասխանի, թէ, ես՝ քաղբիս չարին փոխան,
Բայց չէ պատեն զրուց առնել, թէպէտ հասաւ ինձ օր մահուան:

ԺԳ.

Էջ եւ թամբեաց զիր ծին վազան, հազաւ զրէհ և ի վերայ հօշան,
Ի գլուխն եղիր յաղթող վահան, ի ձեռն էառ զըռում հօծան:

ԺԴ.

Երկրրպագեաց սուրբ աթոռոյն, եւ ծունր եղիր ամէն խորան,
Փառաւորեաց զերրորդութիւն, գովեաց զիշխանսըն միաբան:

ԺԵ.

Հառչեաց, զորդեակրն համբուրեաց, հանց որ զհեծելն ի լաց եհան,
Ասաց. Որդեակ իմ Յովհաննէս, Վասիլ, եղբայր իմ սիրական,

ԺԶ.

Փառօք տիկին դու Մանանայ, իշխանուհի արեւնրման,
Հայեաց պատկերս ի մանկութեան, որ տի մտնում ի հող տապան:

ԺԷ.

Քաջ Լիպարիտ ասաց ցարբայն. Հայոց թագւոր ազնուական,
Հաստատ և ամուր պահէ զկարմունճն, որ ես մտնում ի մէջն ու գամ:

Ը. 1. — Այլազգ — օտարանց, Կ. (չօ-
րաց) Հ. Թուրքմանի, Ն.

Թ. 1. — Օտարական, Կ. այլանրման,
Հ. Թուրքմանական, Ն.

ԺԱ. 1. — . . . որ զՄանչակին գո-

ված տղան առիր, Չ. — զթախտն թուրքա-
նայ ? բերիր. ձիանուն շատ թախտան ?,
Կ. — Նախընտրեցինք Ակինեանի բարեփո-
խած ձեւը:

ԺԸ.

Յիշեաց զՔրիստոս անեղածայն, կտրեց և անցաւ առ ի ծննդման,
Զհեծելն արար փախստական, և ի հետն երթայր ընծանըման:

ԺԹ.

Լաշք արաւ դիզան դիզան, հանց որ արիւն գետեր ելան,
Նա թագաւորըն չարացաւ, զհեծելն առին և ի յետ դարձան:

Ի.

Այլազ հեծելն յառաջ հկին, զկարմունճն առին ու կանգնեցան,
Երբ Լիպարիտն ի յետ դարձաւ, նա չար հեծելն ի դէմ ելան:

ԻԱ.

Ըռումբ դրին ամէն դիմաց, շատ խոցեցին զյաղթող վրկայն,
Հայէր ողորմ յաջ եւ ի ծախ, զոչ որ գրտաւ իւր օգնական:

ԻԲ.

Գազանաղէմ անօրէնին՝ Արբոյն արեան ծարաւէին,
զիւր սուրբ մարմինն ի հոն թողին, զգլուխըն առին ի հետ տարին:

ԻԳ.

Երբոր հեծելքն ի յետ գնացին, և ապա Արսցիքն ի դուրս ելան,
Կըրկին առին և ի Սիս եկան, քաղքին կըրակ զարկին և ելան:

ԻԴ.

Շատ դարպասնին աւեր ածին, և եկեղեցիքն զանազան,
Երիցկանայք գերի տարան, սարկաւազունքն միարան:

ԻԵ.

Ճառագայթեց լոյսն ի վերան, եւ սուրբ մարմնոյն ի հանգըստեան,
Քաջ Լիպարիտ, ու Սիր Յոհան, քրիստոնէից համար մեռան:

ԻԶ.

Յորտեղ նստին հաց և ի սեղան, ժողովք բազում եւ շատ իշխան,
Յիշեն ըզնա սուրբ բաճանայքն, Տէրն ողորմի, ասեն նրմա:

ԻԷ.

Խէլ Յովանէս Թուրկուրանցին կարն եւ ողորմ ասաց զայս բան,
Դուք յիշեցէք զինքն հանապազ, յառակ ասէք ի մի բերան:

ԺԹ. 1. — Լաշք, Լաշկ արաւ, Կ. Լաշ-
կարն արար, Ն:

Ի. 1. — Այլազ — օտարանց, Կ. Թուր-
քաց, ՀՆ:

ԻԱ. 1. — Դիհացն, Ն:

ԻԲ. 1. — Անօրէնին, Կ. անօրէնին,
Ն. անօրէնին, Էջմիածնի Թ. 515 ձեռագրէն,
բատ Ակինեանի:

ԻԳ. 1. — յեկեղեցեացն, Կ. զեկե-
ղեցիքն, Էջմ., Էկեղեցիքն, Ն: — 2. — Ե-

րէց կանանց, Հ. Էրէցկնին, Ն:

ԻԴ. 2. — ուսիր, Կ Հ. ու Սիր, Ն: —
Նահատակուող Սիր Յոհանը Լիպարիտի սր-
ղին չէ, ինչպէս կը կարծեն Հ. Ն. Ակինե-
անն և ուրիշներ: Լիպարիտի զաւակը շատ
փաքրիկ էր այն տառն:

ԻԵ. 2. — Տէրն — տան, Կ Հ. Տէր, Ն:

ԻԶ. 2. — յառակ — թերեւս պիտի ըլ-
լար՝ յերազ:

= 2 =

ՏԱՂ ՍՐԲՈՅՆ ԱԼԷՔՍԻԱՆՈՍԻ

Ա.

Աստուած զթած եւ մարդասէր յերազ լսէ իւր ծառային,
ով հաւատով պարգեւի խնդրէ. փութով առնու զիւր խնդրելին:

Բ.

Թէ միտ դնէք զվարքն ասեմ զԱլէքսանոս հզնաւորին,
Տէրըն տայ խաղաղութիւն, եւ ինձ ի ծայր ելեալ բանին:

Գ.

Աստուածասէր իշխան մի կայր Եփրիանոս անուն կոչիւր,
ի մեծանիստ քաղաքն Ստամբոլ որք զթագաւորքն օծանէին:

Դ.

Ինքն եւ իւր կիներն էին բարի, պահող սրբոց պատուիրանի,
Դարպաս ունէին ոսկով ծեփած, շատ գանձ ունին որդի չունին:

Ե.

Կիներն փափաք ունէր որդոյ, յերակ ի լաց պահ(ու)էր զաչունին,
այնու շրջէր ի վանորայս, լալով ասէր զգանգատ սրբունին:

Զ.

Եկեղեցեաց կու տայր պարգեւիք, ոսկի ծածկոց սուրբ սեղանին,
քահանայիցքն տայր դեկան, ողորմութիւն դառն աղբատին:

Է.

Զոր եւ զթած Տէրն ողորմած, ողորմեցաւ իւր ծառային,
Էրեւո նոցա զաւակ արհնեալ, զԱլէքսանոս անուն բարին:

Ը.

Յորժամ մեծ(ա)ցաւ եւ զարգացաւ, բարով ելից զեօթն տարին,
տարին ի վանքըն Յոհաննու Ոսկեբերան Վարդապետին:

Թ.

Ասին ուսոյ Տէր զմեր զորդին, զուսումըն սուրբ աստուածային:
Յորժամ ուսաւ եւ կատարեաց, եղեւ ծանաթ Աւետարանին:

Ճ.

Ոչ պարապ էր նա աղօթից, եւ ոչ խնայէր նա զիւր մարմին,
Սաղմոսարանին մեկնիչ ուզեց, զայն այլ փութով զրել տվին:

Ճ.Ա.

Նա հայրն եւ մայրըն կամեցան, զԱլէքսանոսըն թէ կարգին,
զնացին առ այլ հզօր իշխան, զայն իշխանի դուստրն ուզեցին:

Ծանօթ. — Սոյն տաղը առած ենք Ս. է 1636-1642 թուականներուն: Ըստ մեր
Աթոռոյս թիւ 1485 նոտրագիր փոքրագիր ձեւագրին վերնագրերն է. «Տաղս ասացեալ
Ժողովածոյէն, (էջ 437-445) որ օրինակուած ի վերայ Սրբոյն Ալէքսանոսի»:

ՃԲ.

Նորա ուրախ սրտի մտօք, տուրք եւ տալիքըն կտրեցին,
ասին կու տամք զմեր Մարգարիտն, Ալէքսանտոս հող պատկերին:

ՃԳ.

Ապա դարձեալ պատրաստեցին, ըզհարսանեաց խորհուրդն արին,
զծին եւ զջորին զարդար[եց]ին, զեզն եւ զոյսարսըն զենեցին:

ՃԴ.

Շատ քահանայք է իշխանքն առին, զԱլէքսանտոսն ի մօտ զնացին,
ասեն հրամայէ պարոն որդի մուտ ի յօրէնս նախաստեղծին:

ՃԵ.

Լալով մտաւ յեկեղեցին, յերկիր պագեաց սուրբ սեղանին,
թէ Տէր փրկեա զիս ի հնարից որ ես յաղթեմ զիմ թշնամին:

ՃԶ.

Ապա եկաւ ի դուրս կրկին, գլուխ եղիր ժողովրդին,
թէ խոստացայ զիս Աստուծոյ, ինձ չէ կարիք կին ամուսին:

ՃԷ.

Շատ ամօթով բաներ ասին, բռնադատեալ ձին հեծուցին
տարին ի դուռն ծընօղին, ծնօղքն ի դէմ ելաւ զաւկին:

ՃԸ.

Լալով զորդին համբուրեցին, հանց որ ժողովքն ի լաց հանին,
ապա բերին առ հարսն ածին, փառօք մտան յեկեղեցին:

ՃԹ.

Երկիր պագէր սուրբ սեղանին, փառաւորէր զՀայր եւ զՈրդին,
լալով անկաւ ի յոտս նոցին, եւ աղայէր զիրիցանին:

Ի.

Մի դնէք պսակ անցաւորիդ, ինձ չէ կարիք կին ամուսին,
կարմիրն արիւն է խիստ զիտեմ, փափուկն երթայ ի կեր հողին:

ԻԱ.

Սուրբ քահանայքըն զարմացան, պսակ դրին զինքն արհնեցին,
յորժամ զսէրն կատարեցին, տարան ոսկի սենեակն ածին:

ԻԲ.

Զդուռն եւ զդուրքն փակեցին, անհոգացան եւ ննջեցին,
կինն խաղայր եւ գիրկն ածէր, զարթուցանէր զանմեղ հոգին:

ԻԳ.

Նա կուսութեան պսակ ունէր, մտիկ չդնէր ամենեւին,
ասաց թէ կին իմ Մարգարիտ, առ բեզ նշան զիմ մատանին,

ԻԴ.

Մինչ ես ի դուրս ելնեմ եւ զամ: Ոյ յիտ չդարձաւ երանելին.
ոսկի է արծաթն ի կեր ժանկին, նախու թիմհայն ի կեր ցեցին:

ԻԵ.

Տեսաւ զաղբատ մի երանելին, երես բեհեզն եւ ծիրանին,
ինքն հազաւ զբուրծն աղբատին, կամէր զնալ յեզեր ծովին:

ԻԶ.

Յորժամ չդարձաւ երանելին, լայր եւ ծայնէր մօրն Ոննային.
թէ ելէք տեսէք զծեր որդին, զիմ աչաց լոյսն եւ զծեր հոգին:

ԻԷ.

Լալով ի դուրսն վազեցին, զԱլէքսանտոսն փնդռէին,
հայրըն եւ մայրն եւ կին նորին, բոլոր քաղաքն ի յետ նոցին:

ԻԸ.

Յորժամ (որ) չգտին այնչափ լացին, որ արիւն արտասուեցին,
Ալէքսանտոս նաեւ անցաւ, Սինէական Քորեբ լերին:

ԻԹ.

Քառասուն տարի պահօք աղօթք արար յանապատի,
ապա եկաւ յերուսաղէմ, երկիր պազեաց գերեզմանին:

Լ.

Եկաւ հասաւ յՈւրհայ քաղաք, շատ աղօթեաց երանելին,
ապա վիշապն անդընդային, դեւքն բնական չար թշնամին,

ԼԱ.

Զգեցին միտք զութ ծնողին, այնով փորձէր գերանելին.
կամէր զնալ յեզեր ծովին, նաեւ անցաւ յիւր յաշխարհին:

ԼԲ.

Գնաց ի դուռն ծնողին, հոն որ աղբատըն կենային,
երկիր պազեաց հօրն իշխանին, տեսաւ զմայրն եւ զկին բարին:

ԼԳ.

Լայր եւ ասէր երանելին, հօրէն խնդրէր ողորմութիւն,
տեղի տվէք ի ծեր դրան, վանց կարօտուն Ալէքսանտոսին:

ԼԴ.

Մայրն հառաչէր ւ ասէր լալով. աչքըն ւ ունքըն է իմ տղին,
տվէք իւրեան տեղ հանգստեան, կատարեցէք զիւր խնդրելին:

ԼԵ.

Զինչ մայրն եւ կինն ի դուրս գացին, լկտի աղջկունքն եւ ծառային,
ի դուրս գային մազն բռնէին, երես ի քարշ զնա տանէին:

ԼԶ.

Մոխրաթաւալ զինքն առնէին, հանց որ լալով ասէր ծնողին,
թէ ազատեա զիս սուրբ տիկին, վասն կարօտուն Ալէքսանտոսին:

ԼԷ.

Տէրըն տայ ծեղ խաղաղութիւն, եւ կատարէ վերջն ի բարին.
գտիւ եւ զիշեր աղօթք անէր, ոչ պարապէր ամենեւին:

ԻԷ. 2. — Եւ կին, Զեռ. ունի ի կին:

ԼԸ.

Ապա հասնալ օր վաղճանին, կամաւ աղբատ ճգնաւորին,
էառ թանաք եւ թուղթ երկայն, ի ներս զրեաց զգանկատ սըրտին:

ԼԹ.

Վաղճանեցաւ Երանելին, անուշահոտ խունկ բուրեցին,
հանց որ յուսով ի տես զնացին, զբոլոր քաղաքն ի հետ նորին:

Խ.

Հրեշտակք առին զնորա հոգին, փառօք յերկինքս տանէին,
խառնել ի գունդ հրաբուռն սեռին, ի յերկնային յառագաստին:

ԽԱ.

Ապա ժողովքն որ հոն կային, զնացին զհայրըն ծայնեցին,
ասեն արի տես զայն աղբատն, որ կայ մեռեալ թուղթ ի ձեռին:

ԽԲ.

Եկաւ առաւ զթուղթն ի ձեռին, կարդաց տեսաւ բան առաջին.
Ալէքսանդոսն եմ ձեր որդին, լալով ողջոյն իմ ծնողին:

ԽԳ.

Սաղմոսարանքս նշան, առ Մարգարիտ զիմ մատանին,
բայց մայր լսէ զիմ գանկատնին, զինչ քո ծառայքդ հետ ինձ արին:

ԽԴ.

Կին Մարգարիտ դու վկայես, որ երեսովս ի քարշ տանին:
Հայրըն անկաւ խելքըն զնաց, հանց որ ցորով կանգնեցուցին:

ԽԵ.

Մայրըն եղեւ զինչ մաղա[ս]կաթ, մուտ չգտաւ առ զիւր որդին,
դարձաւ ցանեց կարմիր դեկան, ապա թէ զմուտքըն հորդեցին:

ԽԶ.

Գնաց անկաւ ի վերայ տղին, լայր ւ հառաչէր ողորմագին,
Ալէքսանդոս մօրքս քո վայ, հազար եղուկ մեծ իշխանին:

ԽԷ.

Քանի քո խոցդ է ահագին, անչափ հառաչէր Մարգարտին,
որ ոչ թափի ի խոցերուն, մինչեւ հասնի օրն ի մահուն:

ԽԸ.

Առեալ տարան անփոփեցին, եկեղեցի սուրբ շինեցին,
Ալէքսանդոս անուանեցին, շատոց առնէր բժշկութիւն:

ԽԹ.

Խեռ(*) Յովանէս Թուլկուրանցի, զրեցի զվարս ճգնաւորին,
արքայութեան ճանապարհն է այս, ով չգիտէ թող ուսանին:

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ

(1)

(*) Խեռ՝ Վենետիկեան երկու տաղարաններուն համաձայն. Հմմտ. Բաղմափէպ, 1905, էջ 453-4. Մեր ձեռագիրն ունի՝ Ես: